

PROBLEMELE TEATRULUI, CÎTE SÎNT?

Anul acesta am avut cîteva succese de seamă, naționale și internaționale, cu spectacole serioase și cutezătoare realizate de cîteva teatre și de cîteva regizori despre care se vorbește, și asigurate de mulți actori buni. Am avut prilejul și satisfacția să scriu și să vorbesc și eu despre ele, în țară și în străinătate.

Înregistrăm, totuși, în majoritatea cazurilor celor patruzeci și două de teatre de Stat, o oarecare emoragie de spectatori și o stagnare calitativă îngrijorătoare. Festivalurile, decadele și concursurile la care recurgem azi, așa cum fac și alte organisme teatrale din Europa, nu reușesc să disimuleze efectele unui rău care vine mai din adînc. Evident, în circumstanțele atît de uluitoare în care civilizația noastră își realizează azi salturile de conștiință, ar fi foarte greu să tragem concluzii valabile pentru toată lumea.

În România am participat, numai anul acesta, la un program de reuniuni internaționale cu tema „dezvoltarea profesională a tînărului regizor” și la altul, național, dedicat rolului teatrului în educația tineretului. Ne preocupăm foarte mult de teatrul tinereții și de tinerețea teatrului, îngrijorați parcă de soarta bătrînului milenar în lumea politizată și tehnocratică în care se zbate istoria lui contemporană.

Lumea teatrului și-a asumat, în toate timpurile, sarcini și mîsiuni a căror transpunere în mari fapte a rămas de cele mai multe ori în planul teoretic. Astăzi, teatrul mondial dispune de un număr de teoreticieni mai exuberant ca oricînd și, pe măsură ce amatorismul cîștigă teren în sfera intelectualității, mai văduvit de statornicie și mai lipsit de har. Numărul cuvintelor scrise și spuse de comentatorii artei dramatice a ajuns să depășească, de cîteva ori, pe acela al vorbelor scrise de autori și rostite de actori, pe scenele tuturor teatrelor din lume.

Și fiindcă „problemele” teatrului sînt în ultimă instanță cunoscute de toată lumea, se sare la apogiatură și variațiuni, se inventează și se complică, în cercuri și spirale oțioase și gratuite, și cel mai mult se vorbește atunci cînd e nevoie de tăcere. Cultura teatrală contemporană trece printr-o fază lingvistică acută, un fel de „criză” în care rolul principal îl joacă literatura și critica dramatică. Barbarismele lor traversează cetatea într-un alai lipsit de grație. Astăzi, limbajul omenesc (artistic, literar) este amenințat de beția dionisiacă a cuvintelor, a falselor adevăruri, a falselor probleme, a problemelor și adevărilor tranzitorii, frizînd, prin improprietate, absurditatea. (Dacă Esslin aplaudă ultima antologie de cronică dramatice a lui Kott, autorul acelei diletantistice **Shakespeare, contemporanul nostru**, e bine că George Steiner își dedică **Language and Silence** apărării ultimelor „umanități” împotriva logomahiei).

Problemele teatrului, în fond, cîte sînt? Repertoriul, scena și publicul. Această treime sfîntă și ireductibilă are, desigur, ramificațiuni în altele mai mult sau mai puțin „problematic”. Tehnica urmării lor e de natură secundară și uneori simplist-organ-

zatorică (interesarea materială, de exemplu), dar punctul dialectic de contingență între viața și moartea teatrului și resurecția lui periodică rămâne în zonele troiței definitorii: ce se joacă, cine joacă și pentru cine. Modificările teatrului sau metamorfozele zeilor lui vor reveni mereu aici. Pentru că aceasta e întrebarea.

Părăsind, o clipă, preocupările arzătoare ale teatrului tuturor națiunilor, să aruncăm o privire gospodărească prin templul sau ograda teatrului națiunii noastre și, contemplându-i edificiul somptuos, care a cunoscut timpuri bune, dar și anotimpuri neprielnice, să ne facem mai bine socotelile, odată cu ale culturii noastre, mai ales acum, când, de față cu țara întreagă, reprezentanții celor două milioane de comuniști români au dezbătut și **problemele reale** ale culturii naționale, la nivelul cerințelor fundamentale ale prezentului și viitorului României socialiste. Aceasta obligă la seriozitate și maturitate, politică și profesională. Obligă, de asemenea, la o clipă de tăcere în acest vacarm de logoree critică, în cadrul și înafara „consiliilor artistice”, pentru a putea delibera în mod conștient și a decide în chip responsabil.

Și abia după aceea să luăm în discuție litera viitoarei legi a teatrelor.

S-a ajuns în gîndirea noastră critică actuală, la un sens mai nuanțat al procesului de constituire și dezvoltare a culturii, teatrele românești integrîndu-se actualității nu prin abandonarea pozițiilor cîștigate, ci prin desăvîrșirea lor, într-o continuitate subtilă, și curajoasă cu trecutul național și popular. Pentru aceasta, am avut de luptat și mai avem încă, atît cu limitarea provincială a dogmaticilor rămași pe la marginile culturii vii, adevărate, cît și cu ambiguitatea suspectă a diversiuilor egocentriste, sensibile la cununile de lauri pe care ne-am cam grăbit, de la o vreme, să le punem pe fruntea imposturii intelectuale.

În criteriologia științifică există azi cîteva repere, de indiscutabilă certitudine, pentru judecățile noastre de valoare aplicate la piesa și spectatorul de teatru din țara noastră. Criteriul primordial este rezultatul practic, iar acesta se judecă după capacitatea scriitorului și artistului de teatru de a materializa idealul nostru revoluționar. Criza de competență în această direcție se traduce într-o pierdere neconținută de bunuri culturale și materiale, uneori irecuperabilă. Un delegat al organizației de partid a municipiului București a făcut în Congres o observație concludentă la care e absolut necesar să subscriem cu toții pentru că exprimă un profund deziderat al actualității: „noi, comuniștii care muncim în sfera gîngășă a creației spirituale, trebuie să ne înțîlim necondiționat pe aceeași platformă și, fără a impune voința noastră prin dictat administrativ acolo unde este vorba de gust, de originalitate a personalității, să punem în joc forța de persuasiune a convingerilor noastre, să milităm mai energic pentru ideile în care credem, să facem ca tot frontul ideologic și cultural să pulseze de seva concepției materialist-dialectice”.

Valoarea revoluționară, transformatoare, a repertoriului și a spectacolelor unui teatru socialist nu se judecă nici după declarațiile grandilocvente ale criticilor sau directorilor administrativi și nici după unele aprecieri sterile ale forurilor care „asudă pe la festivități protocolare”. Ci după efectul ei vizibil, după verdictul pe care îl pronunță destinatarul avizat al acestui mare și complicat eșafodaj de artă și de tehnică, de comic și de tragic, de bine și de rău, prin care iluzia teatrală se prezintă în fiecare seară inimilor noastre, pururi nouă: publicul.

Este important, prin urmare, să știm, cu aproximativă exactitate, în ce constă necesarul, posibilitatea de difuzare și de absorbție, de care dispune teatrul nostru în situația lui actuală, și ne vom confrunta cu reale surprize.

Despre toate acestea, sînt și vor mai fi enorm de multe de spus. Multe din satisfacțiile noastre, ca și multe din amărăciunile încercate de-atîta vreme, se vor fi dovedit zadarnice la o analiză științifică, realistă, fără prejudecăți personale, doar de la cauză la efect. (În definitiv, pentru ce n-am recurge la serviciile instituției noastre republicane de calcul, cum fac alte mari întreprinderi de stat?)

S-a spus, pe bună dreptate și de mai multe ori, că actuala repartizare teritorială a teatrelor e depășită și, ca orice lucru vechi, a devenit un obstacol dăunător

în fața dinomismului vieții. S-a făcut o nouă împărțire administrativă a țării și există o planificare economică și demografică mult diferită de situația cunoscută cu un deceniu în urmă. Politica noastră culturală a rămas totuși la vechile ei scheme.

S-a subliniat, în repetate rânduri, necesitatea creării unor centre dramatice regionale (denumirea nu contează) care să stimuleze creația și cultura teatrală pe zone largi, acolo unde se constată un număr prea restrâns de realizări în raport cu cifra instituțiilor și cu valoarea artiștilor noștri.

Era vorba să se întemeieze o organizație teatrală republicană care să preia, cu mai multă competență și mai bune mijloace, „sarcinile de turneu” ale unor teatre specializate supuse acum unor suplicii nemeritate. Multe din rezervele de absorbție ale publicului mai larg, precum și din rezervele de cadre artistice de care dispunem azi în chip dezorganizat, s-ar îndruma spre rezolvări mai utile culturii naționale, decît așa cum se pune problema aceasta în prezent la nivelul conducerii teatrelor.

S-a spus că avem o critică de teatru eclectică și uneori incompetentă. Ne lipsesc îndrumătorii unei mișcări teatrale proaspete, profesioniste și de amatori: este nevoie pentru acest reviriment de sute de tineri cu instrucție de specialitate; dar forurile „de resort” joacă tenis cu absolvenții cei mai capabili și se grăbesc să închidă robinetul secției de specialitate de la I.A.T.C., ca să nu mai aibă „probleme”...

Cunosc un mare număr de realizatori și autori de teatru, unii foarte valoroși, alții nu mai puțin buni decît media celor ce **fac** teatrul din alte țări cu un succes incontestabil. Mă întreb, cu toate acestea, deseori, care să fie pricina sărăciei repertoare în care ne aflăm de la o vreme — cu perspectiva de a persevera — și pentru ce nivelul artistic și cultural al spectacolelor noastre luate, numeric, pe ansamblu nu mai vrea să crească față de anii precedenți. Cu excepții, desigur.

Și ajung la concluzia că există o problemă de fond nerezolvată încă, aceea a personalității artistice și a personalității umane pe care o reflectă, fiindcă ea se abordează încă fără suficient curaj și pregătire filozofică și artistică, fără acea responsabilitate ideologică, de **natură fundamentală** și nu formală pe care se bizuie răspunderea pe tărîm **național** a conducerii teatrelor noastre: responsabili din Comitetele de Cultură și Artă, directorii de teatru, secretarii literari, presa și multe din instituțiile adiacente, perimate și perimate.

Cređ, prin urmare, că bunele inițiative personale ale realizatorilor nu se bucură totdeauna de o justă interceptare, de un sprijin sincer și cordial, dar mai cred și că valoarea filozofică, marxist-leninistă, a inițiatorilor de propuneri și a autorilor de spectacole, precum și judecata artistică a orientatorilor locali lasă încă mult de dorit.

Pe lîngă problema aceasta, să-i zicem estetică, e absolut necesar acum să ne preocupe și corolarele ei etice.

Cunosc, după un dereniu de cronică dramatică, cîțiva regizori eminenți care nu mai au perseverența, pasiunea și cutezanța tinereții lor (nu prea îndepărtate) pentru **a se explica**, în fața colectivului lor de muncă și a publicului, și mă doare să cunosc alții, foarte talentați, din tînăra generație, care au deprins de la ceilalți mai puțin pasiunea artistică și mai mult pofta deșartă de succes și căpătuială, și-i aud făcîndu-și niște socoteli circ_umărești, greșite și primejdioase în raport cu viața lor și în comparație cu a colegilor lor din alte țări. Carența intelectuală, cu golurile ei anarhice și cu demagogia ei, stau și la temelia indisciplinei materiale și administrative îngrijorătoare din o bună parte dintre instituțiile noastre de spectacole.

Da, pentru a căuta corectivul acestei situații neplăcute e nevoie de multă inteligență și de o informație largă de specialitate și universală, de dragoste pentru fenomenul artistic al spectacolului, de bună-credință și încredere reciprocă; dar și de curajul unor măsuri fără menajamente la care artiștii adevărați vor consimți bucuros oricînd, ca de pildă: omul potrivit la locul potrivit.

Congresul al X-lea a constituit un îndemn de a ne concentra în special asupra problemelor încă nerezolvate și neajunsurilor încă neînlăturate — și nu ducem lipsă de ele în cîmpurile noastre de activitate. Preocuparea constantă a comuniștilor pentru creșterea funcției sociale a artei în viața poporului ne obligă la o privire critică mult mai realistă asupra tuturor aspectelor ei, și la o conlucrare principală și altruistă a tuturor factorilor activi și de răspundere ai teatrului românesc, în numele inteligenței și al bogăției spirituale a neamului nostru. Așa o să rezolvăm și „problemele”, cîte sînt...